

(i) Printed Pages : 7

Roll No. ....

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

2	5	3	5	8
---	---	---	---	---

Exam. Code :

0	3	0	9
---	---	---	---

Master of Arts (Economics) 3rd Semester
(2125)

INDIAN ECONOMIC ISSUES-I (In all Mediums)

Paper : MAECO-302

Time Allowed : Three Hours]

[Maximum Marks : 80

Note :— There shall be **nine** questions in all. The first question is compulsory, shall be short answer type (word limit **25-30** each). It would carry **fifteen** short questions, spread over the entire syllabus. The candidate will be required to attempt any **ten** short answer type questions. Each short answer type question would carry **2** marks ($10 \times 2 = 20$). Rest of the paper shall contain 4 units. Each Unit shall have **two** questions and the candidates shall be required to attempt **one** question from each Unit—4 in all. Each question shall carry **15** marks ($15 \times 4 = 60$).

1. I. What is Modified Mixed Recall Period?
- II. What was Land Revenue Policy of British?
- III. What is Rainbow Revolution?
- IV. What was MRTP Act?
- V. What is Washington consensus?

- VI. What is Labor Force Participation Rate?
- VII. What is Global Hunger Index and India's standing in it?
- VIII. Mention the components of Land Reforms in India.
- IX. Write down the features of Industrial Policy of 1991.
- X. What do you mean by Hindu Rate of Growth?
- XI. What is Frictional unemployment?
- XII. Write down the components of Secondary Agriculture.
- XIII. Describe Make in India.
- XIV. Differentiate between Liberalization, Privatization and Globalization.
- XV. What is Agricultural Marketing and Farmer Friendly Reforms Index (AMFFRI)? 20

UNIT—I

2. What do you mean by drain of wealth? Discuss the extent of economic exploitation of India during British Rule. 15
3. Discuss the features of Economic Reforms in India. Discuss their impact across various sectors of Indian Economy. 15

UNIT—II

4. Discuss the extent of poverty as per World Bank and Multi-dimensional Poverty Index. Also, critically evaluate the poverty alleviation measures adopted by the Government in India. 15
5. Discuss the features of Labor Force Growth and Changes in Occupational Structure in India during the post reform period.

15

UNIT—III

6. Discuss the characteristics and challenges of second green revolution in India. 15
7. What are the various components of food security in India. Discuss its various problems and government initiatives to address such problems. 15

UNIT—IV

8. What are various challenges faced by Manufacturing sector in India? Suggest the strategies to make Indian Manufacturing a global phenomenon. 15
9. Define MSMEs. Why this sector is important for Indian Economy? What steps has Government taken to uplift MSMEs? 15

(हिन्दी माध्यम)

नोट :- कुल नौ प्रश्न होंगे। पहला प्रश्न अनिवार्य है, जो कि लघु उत्तरीय होगा (प्रत्येक प्रश्न की शब्द सीमा 25-30 है)। इसमें पूरे पाठ्यक्रम पर आधारित पंद्रह लघु प्रश्न होंगे। अभ्यर्थी को किन्हीं दस लघु उत्तरीय प्रश्नों के उत्तर देने होंगे। प्रत्येक लघु उत्तरीय प्रश्न के $(10 \times 2 = 20)$ 2 अंक होंगे। शेष प्रश्नपत्र में चार यूनिटें होंगी। प्रत्येक यूनिट में दो प्रश्न होंगे और अभ्यर्थियों को प्रत्येक यूनिट से एक प्रश्न हल करना होगा - कुल 4। प्रत्येक प्रश्न के $(15 \times 4 = 60)$ 15 अंक होंगे।

1. I. संशोधित मिश्रित प्रत्यावर्तन काल क्या है?
- II. अंग्रेजों की भू-राजस्व नीति क्या थी?
- III. इंद्रधनुषी क्रांति क्या है?
- IV. एमआरटीपी अधिनियम क्या था?

- V. वाशिंगटन सहमति क्या है?
- VI. श्रम बल भागीदारी दर क्या है?
- VII. वैश्विक भूख सूचकांक क्या है और इसमें भारत की स्थिति क्या है?
- VIII. भारत में भूमि सुधारों के घटकों का उल्लेख कीजिए।
- IX. 1991 की औद्योगिक नीति की विशेषताएँ लिखिए।
- X. हिंदू विकास दर से आप क्या समझते हैं?
- XI. घर्षणात्मक बेरोजगारी क्या है?
- XII. द्वितीयक कृषि के घटकों का उल्लेख कीजिए।
- XIII. मेक इन इंडिया का वर्णन कीजिए।
- XIV. उदारीकरण, निजीकरण और वैश्वीकरण में अंतर स्पष्ट कीजिए।
- XV. कृषिगत विपणन और किसान हितैषी सुधार सूचकांक (AMFFRI) क्या है?

20

यूनिट-I

2. धन के निष्कासन से आप क्या समझते हैं? ब्रिटिश शासन के दौरान भारत के आर्थिक शोषण की सीमा पर चर्चा कीजिए। 15
3. भारत में आर्थिक सुधारों की विशेषताओं पर चर्चा कीजिए। भारतीय अर्थव्यवस्था के विभिन्न क्षेत्रों पर उनके प्रभाव की चर्चा कीजिए। 15

यूनिट-II

4. विश्व बैंक और बहुआयामी गरीबी सूचकांक के अनुसार गरीबी की सीमा पर चर्चा कीजिए। साथ ही, भारत में सरकार द्वारा अपनाए गए गरीबी उन्मूलन उपायों का आलोचनात्मक मूल्यांकन कीजिए। 15
5. सुधारोत्तर अवधि के दौरान भारत में श्रम शक्ति वृद्धि और व्यावसायिक संरचना में परिवर्तनों की विशेषताओं पर चर्चा कीजिए। 15

ਯੂਨਿਟ-III

6. ਭਾਰਤ ਮੇਂ ਦੂਸਰੀ ਹਰਿਤ ਕ੍ਰਾਂਤਿ ਕੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਓਂ ਔਰ ਚੁਨੌਤਿਯੋਂ ਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਜਿਏ। 15
7. ਭਾਰਤ ਮੇਂ ਖਾਢ ਸੁਰਕਸ਼ਾ ਕੇ ਵਿਮਿਨਿਨ ਘਟਕ ਕਯਾ ਹੈਂ? ਤਪਯੁਕਤ ਸਮਸਯਾਓਂ ਕੇ ਸਮਾਧਾਨ ਕੇ ਲਿਏ ਸਰਕਾਰੀ ਪਹਲੋਂ ਔਰ ਇਸਕੀ ਵਿਮਿਨਿਨ ਸਮਸਯਾਓਂ ਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਜਿਏ। 15

ਯੂਨਿਟ-IV

8. ਭਾਰਤ ਮੇਂ ਵਿਨਿਰਮਾਣ ਕਸ਼ੇਤਰ ਕੇ ਸਾਮਨੇ ਕਯਾ-ਕਯਾ ਚੁਨੌਤਿਯਾਓਂ ਹੈਂ? ਭਾਰਤੀਯ ਵਿਨਿਰਮਾਣ ਕੋ ਵੈਸ਼ਿਵਕ ਸ਼ਤਰ ਪਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਰਣਨੀਤਿਯਾਓਂ ਸੁਝਾਏਂ। 15
9. ਏਮਏਸਏਮਏ ਕੋ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਜਿਏ। ਭਾਰਤੀਯ ਅਰਥਵਿਯਵਸਥਾ ਕੇ ਲਿਏ ਯਹ ਕਸ਼ੇਤਰ ਕਯੋਂ ਸਹਤਵਪੂਰਨ ਹੈ? ਏਮਏਸਏਮਏ ਕੇ ਤਥਯਾਨ ਕੇ ਲਿਏ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਯਾ ਕਦਮ ਤਠਾਏ ਹੈਂ? 15

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :- ਕੁੱਲ ਨੌਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੋਣਗੇ। ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਲਘੁ ਉੱਤਰ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ (ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ਬਦ ਸੀਮਾ 25-30)। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਸਿਲੇਬਸ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਪੰਦਰਾਂ ਲਘੁ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੋਣਗੇ। ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਦਸ ਲਘੁ ਉੱਤਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ। ਹਰੇਕ ਲਘੁ ਉੱਤਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ $(10 \times 2 = 20)$ 2 ਅੰਕ ਹੋਣਗੇ। ਬਾਕੀ ਪੇਪਰ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਯੂਨਿਟਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਹਰੇਕ ਯੂਨਿਟ ਵਿੱਚ ਦੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਯੂਨਿਟ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ। ਕੁੱਲ 4। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ $(15 \times 4 = 60)$ 15 ਅੰਕ ਹੋਣਗੇ।

1. I. ਸੋਧਿਆ ਹੋਇਆ ਮਿਸ਼ਰਤ ਯਾਦ ਕਾਲ ਕੀ ਹੈ ?
II. ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਭੂਮੀ ਮਾਲੀਆ ਨੀਤੀ ਕੀ ਸੀ ?
III. ਰੇਨਬੋ ਇਨਕਲਾਬ ਕੀ ਹੈ ?

- IV. MRTP ਐਕਟ ਕੀ ਸੀ ?
- V. ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਸਹਿਮਤੀ ਕੀ ਹੈ
- VI. ਕਿਰਤ ਸ਼ਕਤੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦਰ ਕੀ ਹੈ ?
- VII. ਗਲੋਬਲ ਹੰਗਰ ਇੰਡੈਕਸ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕੀ ਹੈ ?
- VIII. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਭੂਮੀ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੇ ਘਟਕਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰੋ।
- IX. 1991 ਦੀ ਉਦਯੋਗਿਕ ਨੀਤੀ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਲਿਖੋ।
- X. ਹਿੰਦੂ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?
- XI. ਪ੍ਰਿਣਾਤਮਕ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਕੀ ਹੈ ?
- XII. ਸੈਕੰਡਰੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਘਟਕਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰੋ।
- XIII. ਮੇਕ ਇਨ ਇੰਡੀਆ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ।
- XIV. ਉਦਾਰੀਕਰਨ, ਨਿੱਜੀਕਰਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਦੱਸੋ।
- XV. ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ-ਅਨੁਕੂਲ ਸੁਧਾਰ ਸੂਚਕਾਂਕ (AMFFRI) ਕੀ ਹੈ ?

20

ਯੂਨਿਟ-I

2. ਧਨ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸ਼ਾਸਨ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦੀ ਹੱਦ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 15
3. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। ਭਾਰਤੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 15

ਯੂਨਿਟ-II

4. ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ ਅਤੇ ਬਹੁ-ਆਯਾਮੀ ਗਰੀਬੀ ਸੂਚਕਾਂਕ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗਰੀਬੀ ਦੀ ਹੱਦ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। ਨਾਲ ਹੀ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਗਰੀਬੀ ਹਟਾਉਣ ਦੇ ਉਪਾਵਾਂ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੋ। 15
5. ਸੁਧਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਿਰਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਵਾਧੇ ਅਤੇ ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 15

ਯੂਨਿਟ-III

6. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 15
7. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਭੋਜਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸੇ ਕੀ ਹਨ ? ਇਸਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 15

ਯੂਨਿਟ-IV

8. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਨਿਰਮਾਣ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਕੀ ਹਨ ? ਭਾਰਤੀ ਨਿਰਮਾਣ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਵਰਤਾਰਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਸੁਝਾਓ। 15
9. MSMEs ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ। ਭਾਰਤੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਲਈ ਇਹ ਖੇਤਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਿਉਂ ਹੈ ? ਸਰਕਾਰ ਨੇ MSMEs ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਕਿਹੜੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ? 15